

Fusun Durna-Kamber Durna, *Eğ'in'de Söylenen Maniler*, İstanbul, 2020, 352 s.

SUNUŞ

Az sözlerle çok anlamların ifade edildiği, sevda konusu ağırlıkta olmak üzere hemen her konuda söylenmiş, yedi heceli, müstakil dörtlükten oluşan şiire mani denir.

Bütün Türk dünyasının ortak şekli olan maninin İslâmiyet'ten önce de Türk kültüründe var olduğu kuvvetle muhtemeldir, ancak elimizde ilk örnek Evliya Çelebi seyahatnamesinde karşımıza çıkar. Manilerle ilgili ilk kitap da 1875 yılından önce Sultan Abdülaziz'in saltanatının son zamanlarında vücuda getirilmiş olan ve içinde 164 örneğin bulunduğu *Mecmua-i Maniyat* adlı taşbaskı kitaptır.

Maniler, dinlenme yoluyla nesilden nesle aktarılır. Bu da ülkemizde çeşitli ortamlar ile gerçekleştirilmiştir. Ramazan ayında bekçi ve helasacılar, sokak satıcıları, niyete ve fala bakan kızlar, semai kahvelerinde âşıklar ve mahalli sanatçılar, Hıdırellez ve Nevruza katılan insanlar, saya gezenler, imeceye, sıra gecelerine, düğünlere ve eğlencelere katılanlar vs. kendilerine daima mani söyleyebilmek için imkân bulabilmişlerdir. Maniler de bu imkânlar sayesinde bugüne kadar yaşama şansına sahip olmuşlardır.

Mani söyleme geleneği Anadolu'da hâlâ yaşatılmaktadır. Bunu, ilerleyen zaman içerisinde birtakım teknoloji ile ilgili kelimelerin ve gelişmelerin manilerde yer almasından anlamaktayız. Sözgelisi elimizde; Cumhuriyet, dekolte, fabrika, bisiklet, dikiş makinası, fakülte, kravat, telgraf ve taksit gibi kelimelerin yer aldı pek çok mani mevcuttur. Kadınlar ve kızlar muhtelif zamanlarda ve muhtelif vesilelerle (Hıdırellez, Nevruz, düğün, çeşme başı vs. gibi...) bir araya gelip tören düzenleyip eğlenirler. Bazen da imece (bulgur çekimi, kışlık erişte, şehriye vs, yapımı gibi...) vesilesiyle toplanıp iş yapar ve bu arada maniler okurlar. Baharla ilgili olan törenlere yörelere göre; *mantıvar, bahtıyar. martaval, vartıvor, vasf-ı hal, herfene* gibi adlar verirler.

Manilerin kafiye düzeni; a a b a şeklindedir. Bu düzen bazı Karadeniz manilerinde ve eski İstanbul Semâî Kahvelerinde söylendiği gibi kimi zaman a b c b şeklinde de olabilmektedir. Karadeniz yöresi manileri daha ziyade karşılama veya karşı-beri diye adlandırılan türkülerde görülür. Mani sözü yerine;

Bilindiği gibi, halk şiirinde yarım kafiye esastır. Maniler için de durum aynıdır. Mevcut maniler göz önünde tutulduğunda yarım kafiye ile söylenmiş örneklerin yüzde itibariyle en fazla çoğunluğu ait olduğu görülür. Bunu yarım kafiye, zengin kafiye ve cinaslı kafiyeler takip eder.

Maniler *yapı, hazırlanış ve uygulanış*, bir de *konularına* göre tasnif edilebilirler.

Maniler halk şiirimizin en yaygın türüdür ve hece ölçülüdürler. Yapı itibariyle hece sayıları 4-11 arasında değişir. Dizeleri bakımından *düz, kesik, yedekli ve çift ölçülü* olarak karşımıza çıkar.

Maniler 4+3 durakları ile vücuda getirilirler. Durak genellikle bu şekilde olmakla birlikte 3+2+2, 5+2 yahut 3+4 şeklinde söylenmiş maniler de vardır. Manilerin her ne kadar dört dizeli iseler de ece sayısı 4-11 arasında söylenen maniler de söylenmiştir. Dize sayılarına göre de düz, kesik, yedekli ve çift ölçülü olabilirler.

Hazırlanış ve uygulanışlarına göre de niyet *katar, karşılıklı iş yaparken söylenen, saya, bayraktar, soru-cevaplı maniler* görülür.

Konularına göre maniler şu başlıklarla kendilerini gösterirler: Sevda, Şehir, Cinsel Konulu, Ramazan Manileri, Millî Hislerle Söylenmiş, Mektup, Hayvanlarla İlgili, Askerlik, Gelin-Kaynana, Tatlı, Öğüt, Sosyal Konulu, Felek İçin Söylenmiş, İsimlerle Kurulu, Gurbet, Anne İçin Söylenmiş, Sünnet, Meslek, Mezar Taşı, Kabadayı, Nazarla İlgili, Kardeş, İrmak, Politika.

Halk kültüründe ayrı bir önem taşıyan maninin türkü, ağıt, ninni, tekerleme, halk hikâyesi, bilmece, dua-beddua ve atasözleri ilişkisi vardır.

Daha çok 7 hece ile söylenen manilerin Eğin yöresinde 11 heceli şekilleri yaygındır. Bunlara yörede *alagözlüm, kömürgözlüm* denilir. İşte bunlardan birkaçı:

*Fırat'a söyleyin bu yıl akmasın
Akıp akıp yüreğimi yakmasın
Benden selâm söylen nazlı geline
Dönüp dönüp yollarıma bakmasın*

*Yüce dağ başında koyun kurt olur
Annem hasretliğin bana dert olur
Dolanıp fırlanıp gelene kadar
Mezarlık toprağı sana yurt olur*

*İstanbul yolları bükülür gider
Zülüfler gerdana dökülür gider*

*Bir güzel de sevdiğini almazsa
Genç çağında ömrü sökülür gider*

*Ördeğin sürüsü kaz ile gelir
Baharın kokusu yaz ile gelir
Ela gözlerini sevdiğim dilber
Ayda bir selâmın naz ile gelir*

*Yüksek minarede kandil olaydım
O yarin boynunda mendil olaydım
Yarım odasına girdiği zaman
Şişenin içinde sümbül olaydım*

*Havuzbaşı sıra sıra bademler
Durmasın ağlasın yari gidenler
Ne yar benden doydun ne ben o yarden
Hortlasın gurbeti icad edenler*

*Derya kenarına inem oturam
Ellerimi soğuk suya batıram
Nazlı yarım küsmüş gelmez yanıma
Yalvaram yakaram eve getirem*

Eğin manilerin büyük çoğunluğu 11 hecelidir. Bunun yanında 5, 7, 8 ve 14 heceli olanları da vardır.

Eğin manilerinde ağırlıklı olarak gurbet acısı, yalnızlık duygusu, derdini söyleyememe, gözyaşını içine akıtma, özlemin doruğa ulaşması ve gözyaşı kendisini hissettirir. Bir bakıma Eğin manileri Anadolu'nun özetidir.

Fusun Durna ve Kamber Durna'nın kılı kırk yararcasını emek vererek vücuda getirdikleri elinizdeki bu kitapta söz konusu manilerden !!!!!!!!!!!!!!! adedine yer verilmiştir. Kitap gerek muhteva gerekse mani sayısının fazlalığı bakımından ortaya konulan eserlerin en hacimli ve en güvenilir kaynak olma özelliğini taşımaktadır.

Öyle bir hizmet ve vatandaşlık vazifesini icra ettiler ki bu insanlara saygı duymak bir bakıma herkesin vazifesi olmalıdır. Her iki kardeşimi de yüreğime kutluyorum. Allah sağlıklı ömür versin. Allah onları muratlarınca yaşatsın.

Dr. Doğan KAYA
Sivas, 25 Ocak 2020

